

ANARŞİZM NEDİR?

Kargaşadır

Kanunsuzluktur

Mülkiyet Düşmanlığıdır

Örgütsüzlüktür

Yıkıcılıktır

Terörizmdir

İktidarsızlıktır

Otorite Karşıtlığıdır

Dinsizliktir

Küçük Burjuva İdeolojisi

Bireyciliktir

Tayfun Gönül

KOOS

4.baskı

Anarşizm Nedir?

Tayfun Gönül

KØS

*Ben Afrika'da kanat çırpan kelebeğin
Kuzey Amerika'da yarattığı kasırgayı istiyorum.
Ben kaos istiyorum!*

**Anarşizm Nedir?
Tayfun Gönül**

Kaos Broşür Dizisi 1

1. Baskı: Aralık 1994, İstanbul
2. Baskı: Ekim 1998, İstanbul
3. Baskı: Kasım 2003, İstanbul
4. Baskı: Kasım 2008, İstanbul

**Ofset Hazırlık: Kaos
Baskı - Cilt: Sena Ofset**

**Kaos Yayınları
Piyerloti Cd. Dostlukyurdu Sk. No: 8
Çemberlitaş - İstanbul Tel/Fax: (212) 518 25 62
kaosyayinlari@hotmail.com**

Sunuş

Kaos'un yayın listesine aldığımız kitaplardan biri için düşünölen bu sunuş yazısını, ilk yayınıımız olan bu kısa broşüre aktarma zorunluluğı doğdu. Ancak, gelenek olduğı üzere sunuşta ilgili yayının içeriğine vurgu yapmak gerekirken, biz, yayınevinin adı üzerinde durmak ihtiyacını duyuyoruz. Bu da zor ve iddialı bir isim seçtiğimiz bir başka işaretidir.

Evet, kaos zor, iddialı ve açıklama gerektiren bir isim. Bunun tek nedeni, bizim kaosu herkesten farklı olarak olumlu anlamda yorumlamamızdır. Kaosu sözlüklerde kargaşa ve düzensizlik olarak niteleyenler, tarihin tahakkümcü egemen kültüründen yola çıkarak bu anlama ulaştılar. Sözcüğün bu anlamı üzerinde durulduğunda, örneğin; düzene karşı girişilen her ayaklanma veya her devrim hareketi, hep düzensizlik ve kaosu içerir. Kavramlar toplumsal ilişkilerden bağımsız olmadığına göre, onları bu denli genel, kapsayıcı ve tarafsız nitelermeler olarak yorumlayamayız. On bin yıllık kültürel birikimin taşlaşmış değer ve kavramlarıyla boğuşabilmek için öncelikle onların egemen mantığından kurtulmak gerektiğı inancındayız.

Kaldı ki, kavramları türetenler hiçbir zaman

fikrimizi sormadılar! Eğer sorsalardı, kaosun kargaşa değil, *normal koşullarda hiçbiri egemen olmayan bir çok düzenli davranışın toplamı, bileşkesi* olduğunu söyledik onlara.

Eğer siz de kaosu başıbozukluk, biçimsizlik, ya da kıyamet belirtisi olarak düşünüyorsanız yanılıyorsunuz; kaos evrenin doğal düzeni, ruhu ve yaşam çemberidir. Kaosu istememek bugünkü biyolojik çeşitliliği oluşturan “evrim”i yadsımaktır. Başka bir deyişle, kâinatı bugünkü şekliyle yaratan bir tanrının varlığına inanmaktır. Kaosu toplumsal bir kargaşa olarak görenlere diyeceğimiz şey şu; bizim düşümümüzde insanlar birbirlerini boğazlamazlar. Biliyoruz ki, insanların birbirlerini boğazlama nedeni kaos ve kaotik sistemler değil, insanları birbirleri üzerinde egemenlik kurmaya zorlayan hiyerarşik sistemlerdir.

Hemen herkesin dışladığı bu kavramı bir yarınevi adı olarak seçmemizin temel nedeni kısaca budur.

Aralık 1994
Kaos Yayınları

Türkiyeli okurun, özellikle de Türkiyeli solcu okurun anarşizm hakkında bildiği tek şey ondan hoşlanmadığıdır.

Türkiye’de hemen her konudaki tartışma “anarşizm” söz konusu olduğunda ortadan kalkmış gibidir. Basından halka, sağcı-solcu militandan devlet görevlisine herkes elbirliği ile anarşizme karşıdır. Mahkemede kalem kıran yargıç da, idam alan devrimci de anarşizme karşıdır. Şaşılacak şey! Hem de aynı gerekçelerle; şu farkla ki, yargıcın gözünde sanık bir anarşistken, sanık çok haklı olarak anarşist olmadığını, yalnızca bir başka devlet istediğini beyan etmektedir. Sonuçta bizim ve birkaç namuslu aydının dışında herkesin fikir birliği ettiği anarşi tanımı şudur: Anarşi kaos, kargaşa, kuralsızlık, terör, yıkıcılık, makine kırıncılığı, ilkelliğe dönüş isteği, küçük burjuvalık, başsızlık, iktidarsızlık, kanunsuzluk, ahlâksızlık, mülkiyet düşmanlığı, örgütsüzlük, otorite karşıtlığı, dinsizlik, bireycilik, sorumsuzluk, disiplinsizlik demektir.

Terim, yergi dolu, çoğu olumsuz anlamıyla gündelik dile öyle bir yerleşmiş ki, “trafik anarşisi” türünden acayip deyimler ortaya çıkmış. Eski Yunan’dan beri politikacılar rakiplerini anarşistlikle suçlamışlar, hatta insanlar giderek

müziğin sesini fazla açan komşularının anarşistliğini sorgular olmuşlar. (Ecevit'in, izlediği ekonomik politika nedeniyle Özal'ı ciddi ciddi anarşistlikle suçladığı hatırlardadır.) İşin kötü tarafı özellikle '68 sonrası ortaya çıkan rock, metal, punk anarşistleri böylesi bir anarşizm tanımını arzu eden bir var oluş geliştirmişlerdir. Anarşizm ilk ortaya çıktığı andan itibaren doktrin olmayı reddettiğinden, çeşitlilik içinde birliği savunduğundan ve anarşistlik kimsenin tekelinde olmadığından dolayı bazılarınca böylesi bir kaotik anarşizm anlayışının savunulması işimizi zorlaştırmaktadır. Evet, ne yazık ki anarşiyi kargaşayla eşitleyen, sorumsuz bireyciliği ve örgütsüzlüğü savunan anarşistler vardır. Diyebileceğimiz bu tür anarşizmin anarşist geleneğin bütünü içinde son derece küçük bir yer tuttuğudur. Doğrusu anarşizmin başına bela olan, itibardan düşmüş bu tür eğilimlere saygı da duymuyoruz. Ayrıca şunu da belirtmeliyiz. Anarşist geleneğin geçmişi de pirüpak değildir. Örneğin terörü savunan ve uygulayan anarşistler vardır. Yalnız, terör anarşizmle ortaya çıkmadığı gibi milliyetçilikten sosyalizme çok geniş bir yelpazeye yayılan siyasal gelenekler içinde teröre en az prim veren hareket gene de anarşizmdir.

Bir başka zorluk da, yukarıda verilen gündelik dildeki geniş, şekilsiz anarşizm tanımının kimi öğelerinin yeniden ve çok dikkatli tanımlanmak koşuluyla gerçekten de anarşizmin temel özelliklerini yansıtmasıdır. Kısacası farklı dili

konuşuyoruz, sözcüklerin gündelik dildeki anlamlarıyla bizim kullandığımız anlamları gerçekten de çok farklıdır. Örneğin Proudhon'un "mülkiyet hırsızlıktır" derken kastettiği "mülkiyet" kişinin emek araçları ve emek ürünleri üzerindeki mülkiyeti değildir. Proudhon'u okuyan herkes bilir ki o, köylünün işlediği toprak ve zanaatçının üretim araçları üzerindeki mülkiyetine son derece saygılıdır. İşçi çalıştırmaya ve sömürüye dayanan kapitalist mülkiyete karşı çıkış nedeni, tam da emekçilerin kendi emek araçları ve emek ürünleri üzerindeki mülkiyetini savunmaktır. Yani kimilerine çelişik gelse de, anarşizm hem mülkiyet karşıtlığı hem de mülkiyet savunuculuğudur. O, öncelikle "mülk" sözcüğünün gündelik dilde bir bakkalla Sabancı'yı eşitleyen "blok" anlamının yıkılarak yeniden tanımlanmasını savunur. Devrim özgürlüğün fethiyse-ki öyledir-, bu fetih öncelikle dil düzleminde gerçekleşmek zorundadır.

Uhrevi ya da dünyevi kutsal kitabı olmayan, ama geniş bir literatürü olan, peygamberleri olmayan, ama ustaları olan, üstelik farklılığı zenginlik sayan bir hareketi bu küçük broşürün sınırları içinde tanıtmanın zorlukları ortada. Ancak anarşi sözcüğünün gündelik dildeki bu vahim kullanılışı bizi "hemen şimdi" harekete geçmeye zorluyor. Zorluklar aşılacak için vardır. Evet, nedir anarşizm?

Anarşizm eski Yunanca'daki *archos* sözcüğünden türemiştir. Sözcüğün güç, kuvvet, ikti-

dar, hükümet, devlet gibi anlamları vardır. *Archos* sözcüğü İngilizce'deki "power" sözcüğüne benzer geniş bir alanı tanımlar. Yunanca'da "a" ön eki olumsuzluk belirtir. Anarşinin sözlük anlamı da en basit ifadeyle devlet hükümet karşıtlığıdır. Burada söz konusu olan belirli bir devlet ya da hükümet biçimi değil, bir organizma olarak devletin kendisidir. Karşıtlık sözcüğüyle de ifade etmek istediğimiz, devletin varlığını meşru ve daim kılarak, ona muhalefet etmek değil, devletsiz bir yaşamı savunmaktır. Anarşist hareketin yöneten-yönetilen ilişkisini ve hiyerarşiyi reddetmesinden yola çıkarak Orhan Hançerlioğlu, Felsefe sözlüğünde anarşizmin Türkçe karşılığı olarak "başsızcılık"ı önermiştir. Bizce bu karşılık uygun değildir. Kuşkusuz anarşistlerin tabi olduğu liderleri yoktur. Ancak mücadelenin bazı özel anlarında özgürce bağlandıkları ve kendilerine "baş" kıldıkları doğal önderleri olabilir. (Ukrayna'da Mahno ve İspanya'da Durruti'nin konumu.) Ayrıca başsız olan örneğin bazı haydut çetelerini anarşist olarak nitelemek de mümkün değildir. Başsızlık bütünlüklü bir özgürlükçü etişin parçası olarak hayata geçtiğinde bir anlam taşır. Sözcüğe mutlaka bir Türkçe karşılık arıyorsa, bazı Türk anarşistlerinin kullandığı "E-fendisiz" sözcüğü daha uygundur.

Gelelim sözcüğün tarihi kullanımına. Platon'un Devlet'i ile doruğa ulaşan Antik Yunan'daki otoriter ideal düzen arayışı, anarşi sözcüğüne negatif bir anlam yüklemişti. O dönemde politik

filozofların başlıca tartışma konusu devlet yönetiminin biçimi üzerinedir. Devletin olmadığı bir yaşamda insanların amaçsız yıkıcılığa yönelecekleri zaten bir önkabuldür. Ve filozoflar kendi açılarından haklıydılar. Bütün düşünsel haşmeti ve insan yaratıcılığının ulaştığı düzeyin büyüleyiciliğine rağmen Antik Yunan'da yaşam, köle emeği üzerine kuruluydu. Yasa koyan ve uygulayan bir devlet aygıtının olmadığı koşullarda kölelerin efendileri için çalışmaları düşünülemezdi. Doğrusu felsefe yapmak üzere dünyaya geldiklerine inananlar için ekmeğin peşinden koşturmak düzensizliğin ta kendisiydi!

Anarşist sözcüğü politik dilde yaygın olarak Fransız Devrimi'nde kullanılmaya başlandı. Antik Yunan'dan miras kaldığı şekliyle bir eleştiri, hatta aşışılama sözcüğü olarak kullanıldı. Tabii daha çok sola karşı. Örneğin Jironden Brissot 1793'te mecliste yaptığı konuşmada Enrage'lerin bastırılmasını talep ederken, "bu anarşiyi tanımlamak gerekir" diyor ve şöyle devam ediyordu: "Hayata geçirilemeyen kanunlar, güçsüz ve şaşkın otoriteler, cezalandırılmayan suç, saldırıya uğrayan mülkiyet, ortadan kaldırılan kişisel güvenlik, halkın ahlâkının yozlaşması, anayasaya hayır, hükümete hayır, adalete hayır; işte anarşinin belli başlı özellikleri." Brissot gene ılımlıydı. Birkaç yıl sonra Direktuar, yok ettiği Jakobenlerle alay ederken, onları anarşist olarak (Jakobenler ve anarşizm!) adlandırıyordu:

"Anarşistlere kalırsa Direktuar, suça batmış, kana

bulanmış, yağmacılıkla semirmiş, kendi yapmadıkları bütün kanunların ve kendi yönetmedikleri bütün hükümetlerin düşmanı, özgürlük vazeden ama despotizmi uygulayan, kardeşlikten bahseden ama kendi kardeşlerini boğazlayan ..., tiranlar, köleler, tabi oldukları akıllı zorbaların adi yaltakçıları, tek kelimeyle bütün aşırılıkların, bütün alçaklıkların ve bütün suçların failiydi.”

“Politik Adalet” adlı kitabındaki görüşleriyle ilk anarşist düşünür kabul edilen William Godwin bile anarşi hakkında şunları yazıyordu:

“Anarşi geçicidir, despotizm ise kalıcı olma eğilimindedir. Anarşi, en iyi yolu kullanmamakla birlikte, zihni uyandırır, insanlara enerji ve cesaret verir... Oysa despotizm, akli ayaklar altına alarak nefret uyandıran bir eşitliğe indirger. Despotizmde büyüklük vaadi taşıyan her şey kuşku ve kıskançlığın pençesinde yok olmaya mahkûmdur.

Godwin düzensizliği despotizme tercih edeceğini belirterek, kendi özgürlükçü duyarlılığına vurgu yapmak istemekte, ama düzensizlik yerine anarşi sözcüğünü kullanmakta sakınca görmemektedir.

Anarşi sözcüğüne ilk sahip çıkan ve yeniden tanımlayarak ona olumlu bir anlam kazandıran düşünür Proudhon’dur. *Mülkiyet Nedir?* adlı ünlü kitabında kendi sorusunu “Mülkiyet hırsızlıktır” diye cevaplayarak Avrupa burjuvazisini ayağa kaldıran Proudhon, gene aynı kitabıyla ilk kez kendini anarşist olarak sunan kişi oluyordu.

“Gelecekte hükümet şekli ne olacaktır? Okuyucula-

rımdan bazılarının cevabını duyuyorum: Niçin, nasıl böyle bir soru sorabilirsin? Sen bir Cumhuriyetçisin. Bir Cumhuriyetçi! Evet, ama bu sözcük hiçbir şeyi açıklamıyor. Res Publica, kamusal olan demek. Şimdi, hangi hükümet biçiminde olursa olsun kamusal işlerle ilgilenen herkes kendini Cumhuriyetçi olarak adlandırabilir. Krallar bile Cumhuriyetçidir. O halde, sen bir demokratsın. Hayır... Peki sen nesen? Ben bir anarşistim!”

Yukarıda alıntıladığımız ünlü iç diyalog, politik alanda yeni ve çok zengin bir oluşumun başlama düdüğüydü. “Anarşi”nin bu yeni ve “olumlu” tanımı, Tolstoy’dan Gandi’ye, Bakunin’den Kropotkin’e, Malatesta’dan Durruti’ye, Emma Goldman’dan Catherine Baker’a uzanan birbirinden çok farklı, ama hepsinin ortak paydası tahakkümü reddetmek, devletsiz bir yaşam tasarlamak olan büyük bir geleneğin de ilk adımı olmuş oldu.

Her ne kadar kendilerini tarih dışı olarak tanımlasalar da anarşistlerin çoğu için köklerini araştırmak, atalarını tespit etmek neredeyse bir saplantı haline gelmiştir. Kendi geçmişlerine karşı bu ilginin temelinde anarşinin insanın doğal itkilerine tekabül ettiğine, otoriter kurumlar oluşturma eğiliminin ise geçici bir sapma olduğuna dair anarşist inancı kanıtlama çabası yatar. Bu yüzden kimi anarşist yazarlar antik Yunan ve Platon’a kadar uzanırken, kimileri İsa ve havarilerini, Anabaptistler gibi bazı aykırı Hıristiyan mezheplerini, Orta Avrupa’da köylü ayak-

lanmalarının önderi Thomas Münzer'i, Spartaküs ve hatta Brutüs'ü, Quaker'lar ve Digger'lar gibi dinsel cemaatleri, Fransız Devrimi'nin Sankülotlarını ve Roux'yu anarşistlerin ataları olarak nitelemişlerdir. Gerçekten de bu isimlerin hepsi ve daha ismi anılmayan birçoğu, kendi anlayışlarına uygun özgürlük mücadelesi vermiştir. Yazar Reha Çamuroğlu benzer soyağacı araştırmalarını Anadolu kültürü için yapmış ve Alevi-Bektaşî geleneğinin felsefi ve pratik olarak yoğun anarşist öğeler içerdiğini öne sürmüştür. Kropotkin anarşizmin geçmişinin bireysel düşüncüler arasında aranmasına karşı çıkar. Ona göre anarşist düşünceler anonimdir ve "Anarşizm halkın içinden köken almıştır; hayatîyetini ve yaratıcı gücünü bir halk hareketi olarak kaldığı sürece muhafaza edebilir".

"Modern Bilim ve Anarşizm" adlı kitabında Kropotkin anarşizmin kökenlerine ilişkin görüşlerini şöyle temellendiriyor:

"İnsan topluluklarının içinde bütün zamanlarda birbiriyle çatışan iki düşünce akımı ve hareket tarzı vardır. Bir tarafta kabile geleneklerinde, köy cemaatlerinde, ortaçağ loncalarında ve aslında kanunlarla değil, kitlelerin yaratıcı ruhuyla gelişen ve çalışan bütün kurumlarda örneklenen 'karşılıklı yardımlaşma' eğilimi; öte yanda 'müneccimler, şamanlar, büyücüler, yağmuryağdırıcıları, kahinler ve rahiplerle' başlayıp 'kanun yapıcılar ve askeri grupların şefleri' ile devam eden ikinci akım... Anarşi, bu iki akımdan birincisinin temsilcisidir."

Bu sınıflandırmayla Kropotkin kendine bir “geçmiş” yaratıyor. İnsanlık yaklaşık iki bin yıldır tahakküm toplumu gerçeğiyle tanışık olmasına karşın hiçbir toplumsal yapı mutlak olarak tahakkümcü öğelerden oluşmaz. Bu yüzden de gerek bu toplumsal yapılar içindeki “karşılıklı yardımlaşma” öğeleri -tahakkümcü toplumsal yapıya eklemlediklerinden- gerekse yukarıda adlarını andığımız ve örneklerini çoğaltabileceğimiz başkaldırlar anarşizm olarak adlandırılmaz. Spartaküs ve Brutüs de kendi özgürlük tanımları adına başkaldırdılar. Ancak, örneğin Brutüs’ün özgürlük tanımı diktatörlük tehdidine karşı asilzadeler oligarşisinin çıkarlarını savunmaktan ibaretti. Spartaküs ise, köleleri özgürleştirerek ülkelerine dönmelerini sağlamak ve böylece parçalanmış hayatlarını yeniden düzenlemek peşindeydi. Bütün bu başkaldırlar, 19. yüzyıl anarşistlerinin giderek artan ölçüde merkezleşen ve mekanize kapitalist devlete karşı mücadele içinde geliştirdikleri ekonomik eşitlik ve sınıfsız, devletsiz anarşist toplum projesi ile karşılaştırıldığında, “özgürlük” duygusu dışında kurulan paralelliklerin zorlama olduğu görülür. Kuşkusuz tahakkümün olduğu her yerde ona karşı özgürlükçü tepkiler de oluşacaktır. Ancak, özgürlük idealinin bütünlüklü bir toplum projesi haline gelmesi, tahakkümün artık bütün yaşamı kaplayacak genişlik ve derinliğe ulaşmasıyla mümkündür. Yani artık Spartaküs ve arkadaşlarının geri dönüp yaşamlarını sürdürecekleri

bir memleketleri kalmaması, kendi memleketlerini kurmak için tahakkümü dünya yüzünden silmelerinin zorunlu olması gerekir. Bu koşul, sanayi devrimi sonrası modern kapitalist devletin ortaya çıkması ve bütün dünyayı eline geçirecek bir dünya sistemi haline gelmesiyle oluşmuştur. Özgürlük idealinin adı 19. yüzyıl ortalarından itibaren anarşizmdir.

Peki, nedir anarşi ideali? Öncelikle şunu belirtmeliyiz: Anarşizm donmuş bir doktrin değildir. Hem farklı yaklaşımları meşru görür; yani kendi geleneği içindeki farklılaşmaları Marksistler gibi oportünist, revizyonist benzeri aşağılayıcı sıfatlarla ele almaz; hem de zaman içinde kendi ideallerini geliştirir, olgunlaştırır. Örneğin anarşist hareketin başlangıçtaki ana sorunu, bireyi devletle ilişkisinde özgürleştirmek için devleti ortadan kaldırmakken, hemen hemen eşzamanlı olarak kapitalist mülkiyet ilişkilerine karşı tavır alarak, eşitlikçi bir toplum düzeni idealini geliştirdi. Daha sonra kiliseyi özgürlük mücadelesinin önünde engel olarak görünce, “Ne tanrı ne hükümdar” sloganıyla kurumlaşmış dine karşı savaş açtı. Emma Goldman’la birlikte erkeğin kadın üzerindeki tahakkümüne son vermek anarşist tasarımın vazgeçilmez parçası haline geldi. Thoreau, Tolstoy, Gandi ekseninde anarşizmin bir kolu güçlü bir Şiddet Karşıtı hareket geliştirdi. Kropotkin ve bazı arkadaşları dışında anarşist hareket, Birinci Dünya Savaşı’nda savaşa ve milliyetçiliğe karşı topyekün

tavır gösterdi. Sömürgeciliğe ve ırk ayrımına karşı çıktı. İspanya'da anarşist devrimin başarılı olduğu yörelerde otoriter pedagoji ve okula karşı çıkararak, antiotoriter eğitim denemelerine girişti. Proudhon ve Kropotkin'le başlayan ekolojik duyarlılığını, insanın doğa üzerindeki tahakkümüne karşı çıkan bir "ekolojik devrim" perspektifi haline dönüştürdü. Batı merkezli kültürel tekbiçimciliğe karşı otantizmi ve kültürel çeşitliliği savundu. Toplumun birörnekleştirilmesine karşı çıkararak azınlıkların meşruiyetini savundu. Uzunca süre kendini bilimsel düşüncenin bir parçası saymasına karşın kendi geleneği içinden ya da dışından bilimin otoriter karakterini deşifre eden görüşleri hızla içselleştirdi, vs.

Görüldüğü gibi anarşizm ilk ortaya çıktığı andan bugüne kadar ciddi bir evrim süreci yaşamıştır. Başlangıçta, "politik alan içinde ahlâki olarak davranan bir özneyken", artık hayatın bütünü içinde ahlâki olarak eyleyen bir özne haline gelmiştir. Anarşi idealinin günümüzdeki tanımı tahakkümün bütün biçimlerinin ortadan kalktığı bir yaşamı savunmaktır. Bu tanım gereği, tahakkümün gündelik hayatta tuttuğu yerin her geçen gün deşifre edilmesi ya da tahakkümün yeni biçimlerinin ortaya çıkmasıyla anarşizmin evrimi de devam edecektir. Var oluşunu bir yandan asgari ve azami programları, diğer yandan parti bürokrasilerinin iflah olmaz tutuculuğu ve başta Marx olmak üzere doktrinin ustalarının mutlak(laştırılmış) doğruları arasına

sıkıştırılmış Marksizmle karşılaştırıldığında, anarşist geleneğin bu gelişme yeteneği devrimcilere paha biçilmez olanaklar sunmaktadır.

Peki, böyle bir yaşam mümkün mü? Bizim böyle bir yaşamı arzulamamız, bunun için mücadele etmemiz mümkün olduğunun ilk kanıtı. Yeterince çok sayıda insan isterse neden olmasın? İnsanların çoğunun niçin tahakkümde direttiği, yani özgürlükten kaçış eğilimi ve insanların nasıl özgürlük için seferber edileceği, daha doğrusu edilip edilemeyeceğinin araştırılması bir başka broşürün konusu. Yalnız şu kadarını belirtelim; insanın gelecekteki davranışlarına dair hiçbir gelişme önceden saptanamaz. 1988 yılında bile Sovyet İmparatorluğu'nun iki yıl içinde çökeceğini kim söyleyebilirdi? Benjamin'in deyişiyle onlarca parlak bilim adamı Hitler'in iktidarı almasından hemen öncesine kadar, bize Hitler'in niçin iktidara gelemeyeceğini anlatan ciltler dolusu kitaplar yazıyorlardı.

Anarşi idealinin yukarıdaki tarifi bazılarının çok soyut gelebilir. Somutluk adına bizden reçete isteyenlere verecek asgari, azami programlarımız falan yok, bunu hemen belirtelim. Biz diyoruz ki, yukarıda belirttiğimiz genel çerçevenin içini ancak devrim için başkaldıran insanlar doldurabilir. İş, yaşamı somutlamaya gelince devrimci yığınların yaratıcı gücü bizim en parlak düşünürlerimiz bile bugünden hayal edemeyeceği seçenekleri yaratacaktır. Tabi bu saptama, aklımıza gelen ya da anarşizmle tanıştırdığımız

insanların aklına gelen soruların cevabını devrime bırakmak anlamına gelmez. Yalnızca kendi cevaplarımızı programlaştırmamak ve diğer insanların yaratıcılığını öldürecek tarzda dayatmak anlamına gelir. Bir parantez açıp belirtelim, ne yazık ki, yukarıdaki saptamayı bir tekerleme haline getiren, programsızlığı program kılan, kendi düşünsel tembelliklerini anarşizm olarak sunan, bu yüzden de anarşizmin “her şeye karşı olmak ya da mutlak yıkıcılık” olarak tarifine hayli malzeme sağlayan anarşistler vardır. Ancak bugüne kalan bütün anarşist düşünürlerin ve de özellikle hareket olmayı başarmış bütün anarşist grupların sunduğu somut toplumsal projeler de vardır. Geçmişten bugüne anarşistlerin sunduğu toplum tasarımlarının hepsinin ortak paydası devletin, otoriter kurumların, ideolojilerin, kurumlaşmış dinlerin olmadığı özgürlük, eşitlik ve adalet ilkelerine dayalı bir yaşam olmasıdır. Anarşistler bu ortak paydada birbirinden farklı çok sayıda toplum tasarımı oluşturmuş, Ukrayna ve İspanya’da çok kısa süreler için de olsa projelerini hayata geçirme olanağı bulmuşlardır. Bu farklı tasarımların tümü de birbiriyle eşit saygınlıktadır ve otoriter doktrinler için bir zayıflık işareti olan bu durum anarşizmin güçlülüğünün, değişen koşullara uyum yeteneğinin, bireylerin yaratıcılığına biçtiği yüksek değerlerin göstergesidir. Bir kez daha tekrarlayalım, anarşistler bu tasarımların hiçbirini devrimin programı olarak insanlara

dayatmazlar; onlara göre devrimci yığınlar bu projelerden birini seçebilirler, her birinin çeşitli önerileri arasından bir sentez yapabilirler veya daha büyük ihtimalle kendi istemlerinin özgürce ifade edilmesinden doğan yepyeni bir biçim yaratabilirler. Anarşizm herkesi hayal kurmaya, fantezisini güçlendirmeye, hayal ve fantezilerini felsefenin ve ahlâkın süzgecinden geçirerek ütopya haline getirmeye, bütün bu süreci hem bireysel hem de kolektif olarak yaşamaya çağırıyor. “İki, üç, daha fazla ütopya...”, anarşizmin sloganı budur. Şimdi, anarşist ütopyalardan ilk aklımıza gelenleri özetle aktaralım.

İlk anarşist düşünürlerden kabul edilen, düşüncesi “bireyci anarşizm” olarak da adlandırılan Stirner’e göre otoriter kurumların ve ideolojilerin tasfiyesinin (ona göre bütün kurumlar ve ideolojiler otoriterdir) ardından yaşam “egoistlerin birliği”ne dayanacaktır. Toplumsal ya da ahlâki herhangi bir ilke ve örgütlenmeye gerek yoktur, kalıcı toplumsal örgütlenmelerin olduğu yerde zaten özgürlük yoktur. Stirner’e göre herkes kendi egosunun sesini dinlediğinde zaman zaman çatışmalar olsa da bireylerin yan yana ve işbirliği içinde yaşamaları kendi çıkarlarına daha uygun olduğundan çatışmalar çok sık olmayacaktır. Stirner’in toplum projesinin (Stirner kendi fikirlerine toplum projesi denmesine herhalde köpürürdü, ama ne yapalım ki söyledikleri ona rağmen bir toplum projesi oluşturuyor)

temeli “güçlü birey” kabulüne dayanır. Stirner’in bahsettiği “egoistlerin birliği” hiçbir yerde gerçekleşmedi; herhalde de gerçekleşmeyecek. Çünkü bireylerin egoları özgürlükçü eğilimler kadar özgürlükten kaçış eğilimleri de içeriyor. Bir toplumsal düzenleyici olarak ahlâk olmadan yaşamın olanaklılığı bize (ve anarşistlerin büyük çoğunluğuna) bir düş gibi geliyor. Stirner’in anarşist düşünce açısından önemi bireye ve onun biricikliğine yaptığı vurguda yatıyor. Gerçekten de bireyi merkeze almayan bir özgürlük tanımı yapılamaz. Ancak Stirner, bireyi mutlaklaştırırken anarşizmin başına hâlâ büyük bir bela olan nihilizmle köprüleri de oluşturuyordu. İnsanın özünün iyi olduğuna dair bütün aydınlanmacı düşünürlerle birlikte Stirner’in de sahip olduğu güven, ona toplumun ortadan kalktığı koşullarda ortaya bir kargaşa değil de uyum çıkacağını düşündürüyordu. Nihilizm için kargaşa ya da uyum hiç fark etmez. Nihilizm bireyin mutlaklaştırılmasıdır. Stirner kargaşaya karşı olduğu için bir anarşisttir. Sonuçları kargaşa da olsa bireyi mutlaklaştıranlar yani her tür örgütlenmeyi, her tür ahlâkı reddedenler, anarşist gelenek içinde nihilizm virüsünün taşıyıcılarıdır. Broşürün başlangıcında verdiğimiz gündelik dildeki anarşizm tanımına ait her türlü örgütlenmeyi reddetme, sorumsuz bireycilik, her şeye karşı çıkma, disiplinsizlik vs. gibi öğeler, işte bu virüsten köken almaktadır. 1980’lere kadar bu virüs varlığını her zaman sürdürmesine karşın

(teşekkürler Stirner!), örgütlü anarşist gelenek tarafından etkisiz kılınmıştı.

80'li yıllarda bir alt kültür olarak örgütlenen güçlü bir anarşist akım ortaya çıktı. Bu alt kültürün motoru müzik endüstrisiydi. Topluma başkaldırımlarını rock-metal-punk çizgisinde müzikle ifade ediyorlardı. Yeşil hareket, feminizm, eşcinsel hakları, ev işgalleri, antimilitarist gösteriler içinde aktif olarak yer aldılar. Bunlar bir yandan beat kuşağı ve hippiliğin mirasını içselleştirmişlerdi; diğer yandan hiçbir toplum projesine sahip olmadıkları gibi umudu aşağılamayı ön plana alıyorlardı. Felsefi yaklaşımları nihilizmdi. *Disorder* (düzensizlik) doğrudan sahip çıktıkları temaydı. Ve tabii uyuşturucu, bu alt kültürün vazgeçilmez ögesi idi. Bu grupların birçoğu amaçsız şiddeti yüceltiyordu. Katıldıkları her protesto gösterisini, maskeleri ve sapanlarıyla polisle çatışmaya dönüştürüyorlar ve bu konuda ne yazık ki, dar kafalı politik anarşistlerin de desteğini alıyorlardı.

Otonom sözcüğü artık kara giysileri, metal aksesuarları, metal müzik dinleyen, sürekli dumanlı, çalışmayan (ama işsizlik parası almak için sosyal devletin veznelerinde kuyruğa giren), gösterilerde maskeleri ve sapanlarıyla yer alan grupları tanımlar oldu. Ne hikmetse, örneğin yüzlerce otonom olan Almanya'da bir araya gelip toplumsal seçenek oluşturan bir tek ciddi federasyon ortaya çıkmadı. Aslında bütün bu oluşumlar düzene karşı çaresiz bir başkaldırının

ifadesi, bizim buna bir itirazımız yok. Hatta devletin ve toplumun saldırılarına karşı bu grupları koruruz da. Ancak, itirazımız bu grupların kendilerini anarşist olarak tanımlamasında. Böylesi bir anarşizmin yaygınlaşarak anarşist geleneği tanımlar hale gelmesi, anarşistleri de çaresizlik ve marjinalliğe mahkûm edecektir. Ayrıca bu grupların anarşist olarak lanse edilmesindeki medya desteği ve müzik endüstrisinin rolünü de akıldan çıkarmamak gerekir. İşte Stirner'in fikirleri bu alt kültürün ideoloğluğuna soyunan kişilere malzeme sağlamaktadır. Hatta bu kişiler zaman zaman iyice küstahlaşarak örgütlü bir anarşizmden yana devrimcileri otoriterlikle suçlayabilmektedirler.

Kanımızca birey-toplum ilişkisinde anarşizmin merkezinde yer alan sağlıklı yaklaşımı Proudhon ortaya koymuştur. Stirner'e göre birey her şey, toplum ise onun düşmanıdır. Proudhon'a göre bütün çabalarımızın başlangıç noktası ve nihai amacı bireydir; fakat insan kişiliğinin fonksiyon ve tatmin bulacağı ortam da toplumdur. 1843 yılındaki "İnsanlık İçinde Düzenin Yaratılması" adlı çalışmasında "bireyin yaşamını tek başına sürdüremeyeceğini, doğada yahtılmış bir var oluş olmadığını" vurgular. Her şey ve herkes belirli ilişkiler içinde var olurlar, toplum da bu doğal ve evrensel düzenin bir parçasıdır. Bireyle toplum arasındaki ilişkide öyle bir denge kurulmalıdır ki, toplum bireysel farklılıkların ortaya çıkmasını ve gelişmesini engellememeli ya da

eritmemelidir. Öte yandan toplum hiçbir zaman bireylerin toplamından ibaret olamaz. O aynı zamanda üyelerinin her birinden belirli bir mesafede kolektif bir güç ve kolektif bir karakterdir de.

Proudhon'un toplum tasarımına gelince. Anarşizmin gelişme süreci sanki Proudhon'un yaşamında cisimleşmiş gibidir. Onun toplumsal problemlere getirdiği çözüm önerilerinden çok, bu önerileri deyim yerindeyse, keşfediş süreci ve bu önerilerini oluştururken ortaya attığı temel kavramlar daha önemlidir. Proudhon için özgürlük, eşitlik, adalet kavramları dışında hiçbir ön kabul yoktur. O, bu ilkeler çerçevesinde somut yaşadıklarından yola çıkarak birtakım projeler üretir; daha sonra tasarımlarını hayata geçirmeye çalışır; hayatının her dönemecinde yaşadıklarını değerlendirir ve ondan teorik sonuçlar çıkarır. Öyle ki, bugün Proudhon'un projelerini savunan anarşist dünyada yok gibidir, ama bu projeleri ortaya koyarken kullandığı temel kavramlar anarşist geleneğin belkemiğini oluşturur.

Proudhon Rousseau'cu toplum sözleşmesi kavramına dayanan merkezi devlete her zaman karşı çıktı. Ona göre toplum sözleşmesi bir varsayım ve metafordan ibaretti; mülkiyetin kutsallığına dayanıyor, eşitsizliği onaylıyordu. Bu da adaletin yok olmasıydı. Adaletin olmadığı bir toplumsal örgütlenme doğal değildi. *Mülkiyet Nedir?* adlı ünlü kitabında kapitalist özel mülkiyetin ayrıntılı tahlilini geliştiren Proudhon, otoriter komünistlerle de polemige giriyor, üretim

araçlarının kolektif mülkiyetine de karşı çıkıyordu. Komünizm eşitliği sağlayabilirdi, ama bu kez de bireyin bağımsızlığını ortadan kaldırıyordu. Çözüm olarak mülkiyet kavramının (property) karşısına zilyetlik(?) (possession) kavramını çıkardı. Kişi çalıştığı sürece toprak ve diğer üretim araçlarının sahibi olabilmeli, ürün üzerinde de tam denetimi olmalıydı. Proudhon aileyi toplumun temeli ve doğal bir örgütlenme birimi olarak görüyordu; o yüzden de ütopyasını tarım ve el zanaatları alanındaki aile işletmeleri üzerine kurdu. Çocukluk günlerinin geçtiği küçük bir Fransız kasabası olan Besançon'un atmosferi ilk düşünceleri üzerinde oldukça etkiliydi. Bireysel zilyetliğin söz konusu olamayacağı endüstriyel üretim, analizlerinde yer almıyordu. Toplumun temeli olarak aileyi kutsarken kastettiği bölünmüş, çıkar üzerine kurulmuş burjuva çekirdek aile değildi. O pastoral bir hayatı özlüyordu ve doğayla iç içe yaşayan geleneksel geniş aileden yanaydı. Mülkiyetin yerine zilyetliği öneren Proudhon, "toplum sözleşmesi" yerine de bireyler arasında "özgür sözleşmeyi" öneriyordu. Böylece toplum, merkezi devlet tarafından otoriter kurumlar aracılığıyla yukarıdan aşağıya örgütlenmeyecek, özgür sözleşmeler aracılığıyla bir federasyon olarak örgütlenecekti. Besançon'dan Lyon'a giden Proudhon burada işçi sınıfıyla tanıştı. Onların geliştirdiği "karşılıklı yardımlaşma" (mutual aid) ilkesinden etkilendi, aile işletmelerinin zorunluluğunu savunmaktan vazgeçti.

Karşılıklı yardımlaşma ilkesini hayata geçirmeye çalışan yeraltı işçi gruplarına katıldı. Çeşitli sosyalist gruplar arasında ilişkiyi sağlamaya çalıştı. Kısa zamanda işçilerin doğal önderi haline geldi. Artık toplum tasarısını karşılıklı yardımlaşma ilkesine dayalı işçi birlikleri üzerine kurmuştu. Bu birlikler ekonomik temelde atölyeler halinde örgütlenecekler; gerekli hammadde ve üretim aracı için koordinasyonu sağlayacak halk bankasından faizsiz kredi alacaklar, karşılığında emek çekleri vereceklerdi. Proje bugün bize çok saf geliyor; ancak başta da belirttiğimiz gibi projenin dayandığı kavramsal çerçeve bugün de geçerliliğini koruyor. Proudhon'a göre eğer sosyal devrim politik devrim aracılığıyla gerçekleşirse büyük sorunlar yaşanacaktır. Önemli olan yeni sosyalist hareketi "atölyelerin savaşı" olarak örgütlemektir. İşçilerin politik olmayan örgütlenmesi! Bu fikir, daha sonra milyonları harekete geçirecek olan anarko-sendikalizmin temeliydi. Proudhon'un projesinde ufak(!) bir sorun vardı. Kilit öneme sahip halk bankasının kurulması için gerekli sermaye nereden bulunacaktı? Bunun için parlamentoya girip devletin elindeki kaynakların bir kısmını bu işe yöneltmeyi denedi. 70 000 oyla meclise seçildi. Ama sonuç tam bir fiyaskoydu. Proudhon'un bu dönemi değerlendiren yazıları anarşist hareketin anti parlamenter kemikleşmiş tutumunun teorik kaynaklarından dır. Proudhon politik devrime kuşkuyla bakıyordu. O hayatını sosyal devrime

adamıştı ve şiddete çok uzak bir kişilik yapısına sahip olduğundan bu devrimin kansız gerçekleşebileceğini umuyordu.

Hazır konu açılmışken, anarşizmle terörizmi eşitleyenlere de bir cevap verelim. Anarşist duyarlılık genel olarak şiddetten tiksilmeyi gerektirir. Çünkü tahakkümün ancak şiddetle yürütülebileceğinin farkındadır. Nitekim Tolstoy, Thoreau ve Gandi çizgisi şiddete karşı metafizik boyutta ve mutlak bir tutum alır. Kendilerini zaman zaman anarşist olarak ifade eden ve devletsiz bir yaşam tasarladıklarından -öyle de olan- bu çizgi "pasifizizm" olarak anılır. Anarşizm dışında hiçbir modern politik akımın içinde böylesi bir pasifizme yer yoktur; çünkü politik akımların tümü iktidarı hedefler ve şiddet uygulamayan bir iktidar mümkün değildir. Olsa olsa bu politik akımlar iktidar yürüyüşlerinde bazı pasifist yöntemleri kullanabilirler. Hal böyle olunca bu bayların, bir kanadı pasifist olan bir hareketi nasıl terörle özdeşleştirdiklerine insan hayret ediyor. Diyebilirler ki biz şiddetin yasalar çerçevesinde uygulanmasından yanayız, bu terör değildir. Yasalar çerçevesinde! Oysa biz biliyoruz ki her politik güç devlet haline gelmeden, yani kendi iradesini insanlara yasa olarak dayatmadan evvel yasadışıdır. Her devletin kuruluşunda kan vardır, başka türlü de olamaz. Yeni bir devlet kurmak için eskisini yıkmak gerekir. Gene diyebilirler ki bizim devletimiz terör eylemleriyle değil, kitlesel ayaklanmayla, ya da iç savaşı yürü-

ten düzenli bir ordu tarafından kuruldu. Yani her cinayet terör değildir, suikast vs. gibi bireysel şiddet eylemleri terördür demek isterler. Biz de onlara yoksa Bosna'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtını öldürerek I. Dünya Savaşı'nın başlama vuruşunu yapan Sırp milliyetçisinin de mi anarşist olduğunu sorar, meseleyi kapatırız. Çok ısrar ederlerse gizli servislerin, mafya bağlantılarının vs. dosyalarını da açarız.

Proudhon ve Kropotkin toplumsal devrimden yana düşünürlerdi ve devrimin kansız olamayacağına bilincindeydiler. Ama gene de örneğin Proudhon'un politik devrimi reddetmesinde şiddetten duyduğu tiksinti ve politik olmayan bir devrimin şiddetsiz gerçekleştirilebileceği umudu yatar. Bütün anarşistlerin bağlandığı "genel grev" efsanesi kansız devrim hayalinden köken alır. Anarşizmin yıkıcı yönüne en fazla vurgu yapan, bu yüzden de en fazla şiddet taraftarı olarak bilinen Bakunin bile bu konuda şöyle diyor:

"Kanlı devrimler genellikle zorunludur; insanoğlunun aptallığına teşekkürler, bu zorunlulukta şeytani, devasa bir şeytani yan, büyük bir felaket gizli; yalnızca kurban açısından değil, aynı zamanda uğruna gerçekleştirildiği amacın saflığı ve mükemmelliği açısından da bu böyle."

Anarşizmin Avrupa çapında bir hareket olarak örgütlenmesinde büyük katkıları olan Bakunin, Brotherhood (Kardeşlik) adını verdiği

160'tan fazla örgüt kurmuştur. Nerede bir barikat varsa Bakunin oradadır. Bakunin'in anarşizm çerçevesinde açıklanamayacak ilişkileri de vardır. Bunlardan biri de Rus teröristi Neçayev'le kurduğu karanlık ilişkilerdir. Ancak bunu hayatını sosyal devrime adanmış bir devrimcinin sürçmelerinden biri olarak algılamak gerekir. İş yapan hata da yapar. Şiddet taraftarı olarak bilinen Bakunin'in taraftar olduğu şiddet bireysel terör eylemleri değil, devrim için ayaklanan yığınların devleti yıkmak için zorunlu olarak kullanmak durumunda kalacakları şiddetti. Buradaki şiddet savunusu, yeni bir toplumsal düzeni amaçlayan herhangi bir toplumsal güçten, örneğin sosyalistlerden, milliyetçilerden hatta despotizme karşı demokrasiyi hedefleyen liberallerden farklı argümanları içermez. Kimse liberalizmle terörizm arasında anarşizmde olduğu gibi paralellikler kurmuyor.

Anarşist geleneğin içinde Ravachol, Emile Henry gibi gerçek teröristler de vardır. Ancak bunlar eylemlerini topluma ayna tutmak olarak adlandırırılar. Terörist anarşistler bile şiddeti yüceltmezler. Emile Henry'nin mahkemede kendisine "*ellerin kan içinde*" diyen hakime verdiği cevap ilginçtir. "Hayır, ellerim temiz" demez; "*Ay-nen sizin cüppeniz gibi*" diye cevaplar. Yapılan iş ayna tutmaktır. Terörist anarşistler eylemlerinin gerekçesini, burjuvazinin güç tekeline karşı denge oluşturmak olarak açıklarlar. Gene Emile Henry'nin deyişiyle, "*burjuvazi savunmasız grevci*

işçilerin üzerine ayırım gözetmeksizin ateş açabiliyorsa, bunun sonucunun eğlendiği restoranda patlayan bir bomba olabileceğini de hesaba katmak zorunda olmalıdır". Amaçları sınıf mücadelesi içerisinde ezilen sınıflara moral destek sağlamaktır. Oysa yaşananlar bu tür silahlı küçük eylem gruplarının organize devlet karşısında hiçbir şansı olmadığını ve böylesi devrimci terör gruplarının her yenilgisinin ezilenlerde derin moral bozukluklarına yol açtığını göstermiştir.

Pasifist olmayan anarşistlerin şiddet konusundaki tutumlarını bir kez daha özetleyelim. Anarşistler ahlâki olarak, tahakküme maruz kalan her insanın kendini ve kişiliğini savunmak için şiddet kullanma hakkı olduğunu kabul ederler. Bu bağlamda terörizmi halka yönelmediği sürece kınamazlar. Ancak, toplumsal devrimi hedefleyen örgütlü bir anarşist hareket bireysel terörü reddeder, hedefleri adalet ilkelerine göre çok iyi saptanmak, zamanlaması ve dozu genel toplumsal devrim hedefine uygun olmak koşuluyla şiddeti politik bir yöntem olarak benimserler. Hedefleri adalet ilkelerine göre çok iyi saptamak ne demektir? Bir; hedefi belli olmayan (otobüse bomba koymak türünden) eylemlere asla girişmemek. İki; kimseye özellikle de muhaliflerine siyasi fikirlerinden dolayı şiddet uygulamamak. Üç; karşıdevrimin şiddetinden ancak birinci derecede sorumlu olanlara yönelmek. Bu liste adalet ilkesi, vicdan ve gönül gözüyle istendiği kadar uzatılabilir. Dozunu ayarlamak ne

demektir? Örneğin anarşistlerin çalışma yaptığı bir bölgede uyuşturucu dağıtan bir kişi dövülme-
yi ve oradan kovulmayı hak ediyor ama öldürül-
meyi hak etmiyordur. Burada kıstas anarşist
vicdandır. Zamanlama ve politik yarar ilkesi de
anarşistlerin politik yeteneklerine bağlıdır. Son
olarak şiddetin kabulü anarşistlere çok ağır
ahlâki sorumluluklar yükler. Şiddet sıklıkla geri
tepen bir silahtır, yeteneksiz anarşistlerin uygu-
layacağı uluorta şiddet sadece uygulayanların
değil, diğer anarşistlerin ve düzen karşıtlarının
da yaşamını riske atar. Bundan daha önemlisi
şiddeti politik bir araç olarak kabul etmek kişiye
öncelikle bir yargıç, zaman zaman da bir cellat
rolü yükler. Özgürlük ve yaşam tutkunu bir
anarşist için dayanılmaz bir durumdur bu. Hele
bu rollerin kurumlaşması, en rahat şiddet uygu-
layabilen anarşistin en iyi anarşist sayılması,
anarşi idealini iyice lekeleyecektir. (Ne yazık ki
bu olasılık da güçlü bir biçimde vardır.) Öte yan-
dan pasifizmin handikapları da daha az değildir.
Pasifist anarşist bu yolu seçmekle yargıç ve cel-
lat rollerinden kurtulur, ama bu kez kendisini
bekleyen kurban rolüdür. Yeterince kurban ver-
dik. Verilen her kurban bizi anarşi idealine daha
fazla yaklaştırmıyor.

Parantezi kapatıp, Bakunin'in toplum proje-
sine dönelim. Bakunin anarşist olmadan önce de
tanınmış politik bir kişilikti. Önce sol Hegelci ve
Çarlık karşıtı, uzun yıllar Herzen'in etkisinde
devrimci yöntemleri ve çelik disiplinli, hiyerar-

şik bir örgütün uygulayacağı anayasacı-demokrat-devrimci diktatörlük yanlısı, Slavlar'ın birliğini sağlayarak onları Rus, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı otokrasilerinin boyunduruğundan kurtarmayı amaçlayan Pan-Slavist, özgürlük mücadelesini Slav halk gelenekleri (köy kömünleri) doğrultusunda sosyal devrime yöneltme çabaları. Bu perspektifle Polonya milliyetçileriyle ittifak çabaları, özgür, birleşik, aynı zamanda sosyal devrimini tamamlamış bir Avrupa için başta Garibaldi, John Stuart Mill vb. liberaler ile dirsek temasları ve en sonu Marx'la birlikte oluşturdukları 1. Enternasyonalde anarşizm temelinde işçi sınıfı örgütlenmesi ve özgürlükçü sosyalizm mücadelesi. Gençliğinde bir ara felsefe profesörü olmaya niyetlendiyse de Bakunin görüşlerini okuyarak değil, hayat içinde şekillendirmiştir. O önce devrimci, sonra anarşistti denilebilir. (Bu yönüyle Proudhon'un zıddı bir süreç izlemiştir.) İçinde büyüdüğü aristokrat çevrenin olanaklarını elinin tersiyle iten Bakunin, başlangıçta Herzen aracılığı ile tanıştığı sosyalist düşünceleri reddetmişti.

Fransız sosyalizminin iki kanadı olan başta Fourier gibi ütopyacı sosyalistlerin otoriter görüşleriyle Proudhon'un özgürlükçü sosyalizmi arasındaki ayrımı algılamadan sosyalizmin eşitlik dayatmasını "özgürlük" için bir engel olarak nitelendirmişti. Ancak zaman içinde her namuslu devrimci gibi özgürlükle eşitlik arasında kopmaz bir bağ olduğunu ve bu bağı ancak anarşist

düşüncenin kuracağını görmüş ve barikatların arkasında kazandığı deneyim, dostluk ve ilişkileri de taşıyarak anarşizmin fiili bir güç haline gelmesinde kilit bir rol oynamıştır.

Bakunin'in toplum tasarımı anarko-sosyalizm diye de anılır. Pastoral bir hayat düşleyen Proudhon'un aksine Bakunin bir endüstriyalisttir. Proudhon gibi kapitalist mülkiyet ile bireysel özel mülkiyet arasında ayırım yapmaz. Zaman içinde küçük özel mülkiyetin tasfiye edilerek üretimin bütünüyle kolektif bir nitelik kazanacağını savunur. Özel mülkiyetin tümüyle kaldırılarak ürünlerin "herkese emeğine göre" ilkesi çerçevesinde dağıtılmasını savunur. Mutlak eşitliğe karşıdır. Ona göre eşitlik fırsat eşitliğidir. Buraya kadar görüşleri Marx'çı sosyalizmle uyum içindedir. Ancak Marx bütün bu ekonomik sürecin proletarya partisinin yönettiği bir devlet bürokrasisinin denetiminde olması gerektiğini söylerken (proletarya diktatörlüğü) Bakunin buna şiddetle karşı çıkar. Eğer kapitalist özel mülkiyet kaldırılacak, herkes yaşamını emeğiyle sürdürmek durumunda kalacaksa, proletarya kimin üzerinde diktatörlük uygulayacaktır? Ona göre devletin varlığı en azından toplumsal üretime katkısı olmayan bir bürokratlar yığınının işçilerin sırtından yaşamını sürdürmesi demektir. Üstelik bu kişiler yönetim mekanizmalarını ellerinde tuttuklarından bu mekanizmaları kendi çıkarları için kullanacaklar, buna karşı çıkan işçileri susturmak için komuta ettikleri silahlı

güçlerle zulüm uygulayacaklardı. Bu devleti işçilerin yöneteceği iddialarıyla, “yani eski işçiler...” diyerek alay ediyordu. Ona göre bürokratin eskiden işçi olup olmamasının hiçbir önemi yoktu. Proletaryanın devleti ele geçirmesi perspektifinden yola çıkan Marx, bazı kazanımların parlamenter yolla elde edilebilmesi, hatta demokrasinin geliştiği İngiltere gibi ülkelerde barışçıl yollardan da iktidarın ele geçirilebilmesi olasılığını dışlamadan bütün güçlerin iktidarı ele geçirmeye yönelik politik bir devrim hedefine yönelebilmesi için bir propaganda cihazı, bir parti örgütlenmesi öneriyordu.

I. Enternasyonalî kuruluş amacının dışına çıkararak böyle bir örgüt haline getirmeye çalıştı. Proudhon’un aksine Bakunin de politik devrimden yanaydı. Proudhon’un karşılıklı yardımlaşma, atölyelerin ekonomik savaşı, karşılıklı yardımlaşma bankası türünden araçlarla toplumsal devrimi gerçekleştirme tasarısını reddetti. Ona göre toplumsal devrimi gerçekleştirmek için bir politik devrim zorunluydu, Marx’tan farklı olarak bu politik devrim iktidarı ele geçirmeye değil, devleti, kapitalizmi ve kiliseyi ortadan kaldırmaya yönelmeliydi. İşçi sınıfı bu hedefler doğrultusunda otonom grupların oluşturduğu bir federasyon halinde örgütlenmeliydi.

Anarşistler, Sosyal Demokrat ittifak tarafından (Marksistler, Lasalcılar, Fabiancılar) Enternasyonalden tasfiye edilince, Enternasyonalin Güney Avrupa Seksiyonu (Fransız, İtalyan,

İspanyol işçiler) İsviçre Jura Federasyonu da Enternasyondan koptu. İşçi hareketi bundan sonra tek tek her ülkede anarko-sendikalizm (ya da devrimci sendikalizm) denilen tarza yöneldi.

Anarşist gelenek içinde köşe taşlarını oluşturan bir başka düşünür de Kropotkin'dir. Doğuştan prens olan Kropotkin, ne Proudhon gibi bir işçi önderi, ne de Bakunin gibi aktif bir devrimciydi. Aynı zamanda dünya çapında ünlü bir coğrafya bilgini olan Kropotkin, düşünceleriyle bir dönem bütün anarşist hareketi yönlendirmiş ve temel tezleri günümüz anarşist düşüncesinin öncülleri olmuştur. Kropotkin'in toplum tasarımı anarko-komünizm olarak bilinir. Kropotkin anarşist hareket içinde "*herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre*" ilkesini ilk savunan kişidir. Kropotkin'in konuyu ele alışından sonra neredeyse anarşist hareketin tümü bu ilkeyi savunur olmuştur. Marksistler tarafından sınırsız maddi üretimin gerçekleşeceği belirsiz geleceğe ertelenen bu komünist ilke, Kropotkin'e göre derhal hayata geçirilmelidir. Paylaşımın bu ilkesi üretimin miktarına bakılmaksızın yaşama uygulanmalıdır, çünkü ahlâklı olmak bunu gerektirir. Kropotkin, ister kapitalist ekonomi gereği, ister devlet zoru, isterse toplum baskısı olarak uygulansın, zorunlu çalışmaya karşıdır. Tembel ve kötü niyetlilere karşı tavrın anarşist düzende nasıl olacağı sorulduğunda, Kropotkin bu soruyu ünlü eseri *Ekmeğin Fethi*'nde hiç duraksamaksızın şöyle cevaplar:

“Eğer kesinlikle faydalı herhangi bir şey üretmeyecek durumdaysan, ya da bunu yapmayı reddediyorsan, o zaman değersiz ve yalnız bir insan olarak yaşa. Eğer yaşam gereksinimlerini karşılayacak kadar zenginsek bunu sana vermekten mutluluk duyacağız... Bir insansın ve yaşamaya hakkın var.”

Komün Kropotkin'in tasarımında temel birimdir. Fakat Kropotkin komün kavramının kapsamını genişletir, 1793 ve 1871 Paris Komünlerinin bu terime kazandırdığı yerel hükümetin bir organı olma, hatta politik federalizmin bir ifadesi olmanın ötesinde bir anlam yükler. Ona göre komün, onu oluşturan birey gruplarınınca doğrudan temsil edilen, diğer komünlerle birlikte devletin yerini alacak bir işbirliği ağını üretecek; bütün toplumsal çıkarları birleştiren gönüllü bir birlikteliktir. Kropotkin'in bu tasarımı anarşist devrimin başarı kazandığı Ukrayna ve Katalonya-Endülüs'te hayata geçirildi. Çarlığın yıkulmasından sonra Savaş Komünizmi adı verilen, esas olarak Bolşeviklerin komutasındaki Kızıl Ordu tarafından köylünün ürününe zorla el konulması ve işçilerin yiyecek ve diğer temel gereksinimler karşılığı askeri disiplin altında zorunlu çalışma düzenine sokulmasından ibaret uygulamalar, zorunlu ve tek seçenek olarak sunulmaktadır. Oysa aynı zaman dilimi ve aynı koşullarda anarşistlerin egemen olduğu Ukrayna'da gündelik hayatın idamesi sorunu Kropotkin'in öngördüğü şekilde, özgür komünlerin işbirliğiyle çözülmüştür. Öyle ki, anarşizmin bu

başarısı Lenin ve Troçki'yi bir an için duraksatmış ve bu deneyin sonuçlarını izlemek için Ukrayna'yı anarşistlere bırakıp bırakmamayı da tartışmışlardır. Ne ki, Ukrayna Devrimi'nin varlığını sürdürmesinin kendi bürokratik iktidarlarını tehdit edeceğinin ayırdına vardıklarında Beyaz Ordu'yu kahramanca durdurarak Rus Devrimi'nin felaketini önleyen Nestor Mahno'nun ve Ukraynalı işçi ve köylülerin üzerine Kızıl Ordu'yu göndermişler ve özgür komünleri tasfiye ederek Bolşevik partisinin bürokratik, baskıcı düzenini kurmuşlardır.

Kropotkin anarşist düşünceyi yalnızca politik olmaktan çıkarıp bütünlüklü bir ahlâk felsefesi haline getirmiştir. *Etika* adlı eserinde Darwinizme ters bir evrim yorumu getirerek türlerin mücadelesi değil, sembiyozun (karşılıklı yardımlaşma, birlikte yaşamının) evrimin itici gücü olduğunu ileri sürmüş ve gerek Proudhon'un zilyetlik, gerekse Bakunin'in "herkese emeğine göre" ilkelerinde varlığını sürdüren insana dair sınırlı güvenin yerine sınırsız güveni geçirmiştir. *Etika* ile birlikte anarşist idealler Bakunin'deki endüstriyalist temelden iyice kopmuş, bugün yeşil hareketlerin iyice yaygınlaştırdığı ekolojik duyarlılığı gündemine almış ve Proudhon'un el yordamıyla ortaya attığı pastoral ütopyanın değeri iyice anlaşılmıştır.

Kropotkin anarşizme *homoekonomikus*'a zıt yeni bir insan anlayışı getirmiştir:

"İnsan, yaşamdaki tek amacı yeme, içme ve kendi-

ne barınak sağlama olan bir canlı değildir. Maddi gereksinimleri karşılanır karşılanmaz diğer gereksinimleri, genel bir deyişle artistik doğası ön plana çıkar. Bu gereksinimler büyük değişkenlik gösterir, her birey için farklı farklıdır ve toplum uygarlaştıkça bireysellik daha fazla gelişecek ve arzular daha çeşitlenecektir.”

Doğrudan *homoeconomikus*'un hedef alınması, zorunlu çalışmanın reddi ve ekolojik duyarlılık anarşizmin çehresini köklü bir biçimde değiştirdi. Daha önce yalnızca mülkiyet ilişkileri tartışılan fabrika sisteminin kendisi eleştiri konusu oldu. Tüketim alışkanlıkları sorgulanmaya başlandı. Örneğin İspanya İç Savaşı sırasında bazı komünler “lüks” olduğu gerekeşiyle kahve içmekten vazgeçtiler. Bu duyarlılık giderek bir aydınlanma ve ilerleme eleştirisine dönüştü. Denilebilir ki, yirminci yüzyıl anarşizminin temellerini atan düşünür Kropotkin'dir. Proudhon ve Bakunin bütün eleştirelliklerine rağmen toplum tasarımlarıyla *homoeconomikus*'un dışına çıkamamışlardı. Kropotkin'le birlikte, Marksizm'le anarşizm bir daha bir araya gelmek üzere ayrılıyorlardı.

Çarpıcı bir örnek olduğu için gene bir parantez açıp anarşistlerin ustalarıyla ilişkilerini inceleyelim. Öncelikle şunu belirtelim; anarşist ustaların hiçbirinin hareket içinde resmi bir sıfatı yoktur. Stirner, Godwin, Tolstoy, Proudhon, Bakunin, Kropotkin, Malatesta, Mahno, Durruti, Goldman ve diğerlerinin hiçbiri ne başkan, ne sekreter ne de sözcüdür. Bu kişiler fikirleri ve

eylemleriyle hareket içinde öne çıkmışlar ve insanların gönlünde yer etmişlerdir. Anarşistler yalnızca kendi ustalarına değil, bütün düşün adamlarına saygı gösterirler. Anarşist yayınlarda sıklıkla Hegel, Marx, Nietzsche, Camus, Freud gibi isimlerden alıntılara rastlayabilirsiniz.

Ustalarına, insanlığın düşünsel gelişimine katkıda bulunan fikir adamlarına duyulan bu saygıya ek olarak derin bir insani bağlılık da gösterirler. Bir çağrı on binlerce kişiyi harekete geçirebilir. Ancak bu bağlılık kölece bir bağımlılık değildir. Kim söylerse söylesin her düşüncüyü kendi mantık süzgeçlerinden geçirirler. Ustaların her söylediğini doğru olarak kabul etmezler. (Marksistlerin kulağını çınlattık gene). Bakunin, Proudhon için hepimizin ustası diyordu. Oysa Bakunin’le Proudhon politik alanda hemen hiçbir konuda anlaşmıyorlardı. Proudhon Paris Komünü’nü desteklemezken onun öğrencileri önde gelen komünarlar arasındaydı. Keza Proudhon 1. Enternasyonele de katılmadı. Ama birçok öğrencisi Enternasyonal içinde çalışıyordu. Anarşistlerle ustaları arasındaki en trajik çatışmayı herhalde Kropotkin yaşamıştır.

I. Dünya Savaşı patlak verdiğinde Kropotkin bir grup arkadaşıyla birlikte bu savaşta yalnızca Alman militarizminin hedef alınmasını isteyen bir bildiri yayınladı. Ona göre Alman militarizminin yenilmesi toplumsal devrime yol açacaktır. Tam bir skandaldır bu! Anarşist hareketin tepkisi çok sert olur. O zamana kadar “anarşizmin

peygamberi” olarak nitelendirilen (tabii başkaları tarafından), her düşünceden anarşist arasında çok büyük saygınlığı olan Kropotkin bir anda kendini yapayalnız bulur. Anarşistler de diğer devrimci güçlerle birlikte (Bolşevikler, Spartakistler, Enternasyonal Menşevikler, Sol Sosyalist Devrimciler vb.) savaşı taraflar arasında hiçbir ayırım gözetmeden savaşa karşı tavır alırlar. Bilindiği gibi savaş 1917 Devrimiyle sonuçlanır. Lenin’in bir Alman ajanı olduğuna inanan Kropotkin devrimi desteklemez, sonuçta köşesinde yalnız ölür. Ama Kropotkin’in cenaze törenine bütün anarşistler katılır. (Bolşevikler törene katılmaları için cezaevindeki anarşistlere bir günlük izin verirler). Hepsi Kropotkin’in devrimci kişiliğine saygıyla bağlıdır. Ama bu bağlılık ustalarının anarşist tutuma ters davranışlarına karşı gerektiğinde en sert tavrı almalarını engellemez.

Kropotkin’in trajik ölümü anarşist geleneğin yüzünün akıyla çıktığı bir sınav olmuştur. Buruk bir sınav.

Anarşizm politik bir hareket olarak İspanya yenilgisiyle ortadan kalkar. Ama anarşist fikirler çok değişik kanallarda yollarına devam ederler. Öyle ki, anarşist literatür resmi ideolojilere ve despotizme karşı mücadele eden herkes için bir cephaneliktir. Bu arada anarşizm adına veya değil, tahakküm eleştirileri iyice derinleşir. Sosyalizm alanını işgal eden resmi Stalinist partilere karşı içten içe hoşnutsuzluk gelişir, anarşist

duyarlılıkla çelişmeyen ama tahakküme karşı kısmi mücadeleyi öngören anlayışların nüveleri oluşur. (Ekoloji hareketi, feminizm, barış hareketi, eşcinsel hareket, ırkçılığa karşı mücadele hareketleri vs.) Beat kuşağı, sanatta gerçeküstüçülük, rock müziğin ortaya çıkıp protest bir karakter kazanması ve müzik endüstrisinin gelişimiyle olağanüstü hızlı yayılması, hippilik, cinsel özgürlük hareketleri gibi öğelerle altkültürlerin yaygınlık kazanması. Cezayir’le başlayan Vietnam’la doruğa ulaşan anti emperyalist dalgaya, savaş sonrası kapitalizmin ve resmi sosyalizmin totalitarizmine karşı kitlesel ve evrensel ‘68 başkaldırısını doğurur.

‘68 başkaldırısı anarşist bir karakter taşır; ne ki, ortada anarşist hareket yoktur. (‘68 başkaldırısını ayrı bir broşürde değerlendireceğiz.) Ama kısa bir süre sonra o da ortaya çıkar. Aradan geçen kırk yıl içinde anarşist hareket düşünsel olarak çok yetkinleşmiştir. Mikro ve makro iktidarlar arasındaki bağlantıyı kavramış, yaşamı bir bütün olarak dönüştürme hedefine yönelmiş, aydınlanma düşüncesi ve ilerleme mantığıyla her türlü bağı atmış, sendikalizmi eleştirmiş, Avrupa’da işçi sınıfının devrimçi rolünü yitirip, var oluşunu sınıf mücadelesi çerçevesinde sınırlamamıştır. Klasik anarşizm düşünsel olarak fazla yetkin değildi.

Anarşist idealler teorik önermelerden çok pratik eylemliliklerde hayat bulmuştur. Anarşist düşünürler karşıtlarıyla girdikleri polemik-

lerde özellikle de Marx ve Engels'e karşı zayıf kalmışlardır. Bunun sebebi anarşistlerin tartışmayı kendilerine ait olmayan bir paradigmanın terimleriyle yürütmeleridir. Anarşist düşünürler anarşizmi boşu boşuna bilimsel bir zemine oturtmaya çalıştılar. Bilimin tahakkümcü niteliğini kavrayamadılar ve bu zeminde geliştirdikleri teorik argümanlar gerçek bilim adamı olan Marx ve Engels karşısında basit kaldı. Teorik zayıflık birçok anarşistin düşündüğünün aksine anarşizmin olumluluğu değildir. Doktrinlere karşı olmak zorunlu olarak teorik zayıflık anlamına gelmez. Söz alanında yitirilen bir kavganın pratikte de fazla bir şansı yoktur.

Artık durum tersine dönmüştür. Ne kadar zekice ifade edilirse edilsin Marksist tezlerin yanlışlığı pratik içinde kanıtlanmıştır. Anarşistlerin "proletarya diktatörlüğü"nü baskıcı ve tahakkümcü niteliğine ilişkin öngörülleri doğrulanmıştır. Bu zeminde kendi teorik zayıflıklarını aşan anarşistler bu kez "bilim" ideolojisini deşifre ederek teorik inisiyatifi ele geçirdi. '68 başkaldırısı sonrası birçok militan için çekim alanı olan anarşizm, bu kez bambaşka sorunlarla yüz yüze gelmiştir. (Günümüz anarşizminin sorunları da bir başka broşürün konusu.)

Bir kez daha: Sorunlar çözülmek için vardır. Hayat ve kavga devam ediyor.

Sonuç

Bunca malûmattan sonra anarşizmin başlanğıçta verdiğimiz o acayip tanımındaki öğeleri teker teker kısaca inceleyelim:

1- *Anarşi kargaşadır.* Hayır! Anarşi harmonidir, insanların özgür iradelerinden kaynaklanan gerçek düzendir. Tahakkümcü düzenler ise insanların içsel itkilerine karşı dayatılır, her zaman başkaldırıları ve kargaşayı içinde taşır; sık sık karşılaştığı iktidar boşluklarında ise otoriteye karşı koyunlaştırılmış, diğer insanlara karşıya kurtlaştırılmış insanlar aracılığıyla gerçek bir kargaşaya gebedir. Bunun en somut örneği milyonlarca insanın can verdiği savaşlardır.

2- *Anarşi kuralsızlıktır.* Hayır! Anarşi kuralların birlikte yaşayan bireylerin özgür iradeleriyle, yalnızca ortak yaşam alanlarına ilişkin konulduğu, evrensel ahlâk ilkelerinden köken aldığı, bireylerin istemiyle değişebildiği, bu kuralları kabul etmeyenlere de topluluk dışında kendi yaşamlarını kurma olanağının tanındığı bir toplumsal düzendir.

3- *Anarşizm terörizmdir.* Çüşş!

4- *Anarşizm yıkıcılıktır.* Doğru ve yanlış! Doğru, çünkü insanın yaratıcılığının gelişmesi için

tahakkümcü yapıların yıkılması zorunludur. Yanlış, çünkü o (nihilizmden) farklı olarak amaçsız yıkım yanlısı değildir.

5- *Anarşizm makine kırıcılığıdır.* Bir ölçüde doğru. Anarşistler Marksistler gibi makineleri fetişleştirmezler, ona insanlığın geleceği misyonunu yüklemeler. Yaşamı mekanize eden, tahakkümün yoğunlaşmasına ve genişlemesine olanak sağlayan bir alet olarak gördükleri makinelere pek sıcak bakmazlar. Mücadele içinde gerekiyorsa kırılabilirler. Bu açıdan makinelere karşı insani tepkilerini ortaya koyan Luddistleri olumlu bulurlar. Öte yandan makine kırıcılığını hiçbir zaman politik bir ilke olarak da savunmazlar.

6- *Anarşizm ilkelliğe dönüş isteğidir.* İllellik derken neyi kastettiğinize bağlı. Eğer "ilerleme" mantığının reddini, doğayla uyumu ve özgürlükçü insan ilişkilerini kastediyorsanız doğru, anarşizm ilkelliğe dönüş isteğidir. Öte yandan anarşizm insanlığın düşünsel ve ruhsal gelişiminden yanadır. Bu anlamıyla en gelişmiş duyarlılıktır.

7- *Anarşizm küçük burjuva ideolojisidir.* Bu Marksist tekerleme! Birincisi; ideolojiler bütün toplumsal bağlarına karşın gene de sınıfsal terimlerle ele alınamaz. İkincisi; anarşizm bir ideoloji değildir. Yukarıda bazı örneklerini verdiğimiz düşünsel çeşitliliğe sahiptir. Düşünce farklılıklarını meşru görür, dahası teşvik eder. Üçüncüsü; anarşistler kendilerini toplumun ve tari-

hin dışına yerleştirirler, kendilerini “küçük burjuva” olarak nitelemedikleri gibi “proleter” olarak da tanımlamazlar. (Proleter ücretli köle demektir ve anarşist bakış açısından aşağılanacak bir konumdur.) Dördüncüsü; anarşistler burjuvaları sömürücü ve tahakkümcü oldukları için ahlâksızlıkla suçlarlar. Bu açıdan büyük burjuvalarla küçük olanları arasında bir ayırım gözetmezler. Afaki ve klişeleşmiş devrim stratejilerinde bu ayrımı koyan Marksistlerdir. İşlerine geldiğinde küçük hatta büyük burjuvalara övgüler düzen Marksistlerdir. Beşincisi; tarihsel açıdan bakılırsa anarşist hareket kendini en güçlü biçimde işçi hareketi olarak ifade etmiştir. (Anarşistler bu durumu bir olumluluk ya da olumsuzluk işareti olarak değil bir olgu olarak ele alırlar.)

Bu tanımda Marksistlerin haklı olduğu bir yan yok mudur? Vardır, açıklamaya çalışalım. Marksist terminolojiye göre üretim sürecinde büyük burjuva ve proleter olmayan herkes küçük burjuvadır. Yanında işçi çalıştırsın, çalıştırmasın bütün küçük üreticiler ve köylüler küçük burjuvadır. Dahası Marksistlere göre küçük üretim, sermayenin birikimine dolayısıyla proletaryanın oluşumuna engel olduğu için gericidir de. Tıpkı Beyaz kapitalizme karşı kendi özgür yaşamlarını savunan kızılderililer, İngiliz sömürgeciliğine karşı direnen Hintliler gibi. Anarşistler ise kimseyi sömürmeden kendi emeğiyle yaşayan, kendi işinin efendisi insanlara saygıyla yaklaşırlar. Onurlu bir konumdur bu. Dahası

anarşist devrimin amacı hem bu insanları sermayenin baskısından kurtarmak hem de bütün insanların bu onurlu konuma ulaşmasının yollarını açmaktır. Anarşistler emekçinin üretim araçları üzerindeki, bu bağlamda köylünün toprak üzerindeki zilyetliğini savunurlar. Emekçiler anarşide bu haklarını isterlerse bireysel ya da aile işletmeleri tarzında, isterlerse diğer emekçilerle birlikte “herkese emeğine göre” ilkesiyle kolektif tarzda (anarko-sosyalizm) ve isterlerse “herkesten emeğine göre, herkese ihtiyacına göre” ilkesinin gerçekleşeceği komünist tarzda kullanabileceklerdir (anarko-komünizm). İşte anarşistlerin küçük burjuvalığı palavrası buradan köken alır.

8- *Anarşizm başsızlıktır.* Büyük ölçüde doğru. Ancak toplumsal yaşamın ve mücadelenin her somut anında ortaya çıkan, hiçbir resmi sıfatı ve toplum içinde ayrıcalıkları olmayan doğal önderleri, ustaları vardır anarşistlerin.

9- *Anarşizm iktidarsızlıktır.* Doğru ve yanlış! Toplum içinde yöneten, tahakküm kuran iktidarlara karşıdır anarşizm. Öte yandan iktidar sözcüğünün birşeyler yapabilme yeteneği ve gücü, muktedir olmak gibi bir anlamı daha vardır. Özgür irade, harmoni, özyönetim, adalet, eşitlik, karşılıklı yardımlaşma ve gönüllü katılım ilkelere dayalı bir toplumun “muktedirliği” bugünküyle kıyas kabul etmeyecektir.

10- *Anarşizm kanunsuzluktur.* Doğru! Ka-

nunlar en demokratik sistemlerde bile halkın temsilcileri olduğu varsayılan bir avuç insan tarafından yapılır ve topluma dayatılır; zorla uygulanır. Bireysel farklılıkları göz önüne almaz, genel geçerliliği olduğu varsayılır. Herkesin uyması zorunludur, başka bir seçenek bırakmaz. Ancak şurası hiç unutulmamalı; anarşizm kanunları reddeder, ama düzenleyici ahlâk ve onun bireyler tarafından somut yaşama uygulandığı kurallardan yanadır.

11- Anarşizm ahlâksızlıktır. Gülünç! Kuşkusuz anarşistler ahlâk niyetine önümüze konulan cinsiyetçi, belden aşağı, itaat vazeden köle ahlâkına karşıdır. Bu ahlâkın kendisi ahlâksızlıktır. Anarşizm bir politik hareket, bir kültür olmadan önce bir ahlâk felsefesidir.

12- Mülkiyet düşmanlığıdır. Evet ve hayır! (Ayrıntılı açıklaması yapıldı)

13- Örgütsüzlüktür. Yanlış! Yalnızca hiyerarşik olmayan, doğrudan demokrasiye dayalı federatif örgütlenmeleri savunmaktır. (Hem kendi iç işleyişinde hem de toplumsal öneri olarak.)

14- Otorite karşıtlığıdır. Doğru ve yanlış! Yönetimsel otoritelere ve otoritelerin kurumlaşmasına, kapalı alanlar oluşturmalarına ve ayrıcalık talep etmelerine karşıdır. Ancak anarşi bütün yetkinliklerin tırpanlandığı bir “ortalamaların eşitliği” toplumu değildir. Herhangi bir alanda yetkinlik anlamında otoritelerin çoğalmasından yanadır.

15- *Dinsizliktir.* Doğru ve yanlış! Yalnızca inananların değil, inanmayanların yaşamını da düzenlemek iddiasındaki kurumlaşmış dinlere, kiliselere karşıdır. Tahakkümü meşru gören ve boyun eğmeyi vazeden dinlere karşıdır. Kişileri iradeleri dışında da -ana babaları yüzünden- cemaatlerine dahil eden, cemaatten ayrılmaya karşı şiddet uygulamayı meşru kılan (mürtedlerin öldürülmesi!), kendi dışındaki insanları ikinci sınıf gören dinlere karşıdır. Öte yandan kişinin zaman boyutuyla kurduğu bireysel ilişki olarak dinden, çeşitlilik içinde birliği savunan “ötekine” karşı hoşgörü ve sevgiyi kurumlaştıran dinlerden, “heterodoks” yorumlardan yanadır.

16- *Anarşizm bireyciliktir.* Doğru ve yanlış! (Bunu da uzun uzun anlattık.)

17- *Anarşizm sorumsuzluktur.* Yanlış! Anarşizm tarihsel ve toplumsal aidiyetler tarafından önceden belirlenen sorumlulukların reddi, ama özgür ahlâki seçimle belirlenen sorumlulukların yüklenilmesidir.

18- *Anarşizm disiplinsizliktir.* Yanlış! Tahakkümün dayattığı disiplinin yerine özdisiplinin geçirilmesidir.

Bu broşürde “Anarşizm Nedir?” sorusuna cevap aramaya çalıştık. Çabamız sonuçsuz kaldı. Şöyle dört dörtlük net bir tanıma ulaşamadık. Doğrusu bundan pek hoşnutsuz değiliz. En azından ne olmadığını ortaya koymuş olduk, biraz da malûmat. Gerisi size kalmış. Ya samimi bir öz-

gürlük tutkusudur, ya da köle ahlâkına sahip bir koyun. Bu temel seçiminizi değil bir broşür, dünyanın bütün kitapları değiştiremez.

Anarşizmin ne olduğunu anlamanın en iyi yollarından biri de iktidarın ne olduğunu kavramaktır. Sözümüzü anarşizmin isim babası Proudhon'un iktidar üzerine söyledikleriyle noktalıyoruz.

“İktidar; ne bunu yapacak hakka, ne bilgeliğe, ne de erdeme sahip yaratıklar tarafından gözaltında tutulmak, casus gibi izlenmek, idare edilmek, yasalara bağımlı kılınmak, sayılmak, kaydedilmek, fikir aşılınmak, vaaz verilmek, denetlenmek, hesaplanmak, değer biçilmek, sansür edilmek ve emredilmektir. İktidar her türlü işleme, her türlü hareketle not edilmek, kayda geçirilmek, sıraya alınmak, değeri belirlenmek, lisans verilmek, yetki verilmek, nasihat edilmek, yasak koyulmak, reformdan geçirilmek, düzeltilmek ve cezalandırılmaktır. İktidar kamu yararı gerekçesiyle ve genel çıkarlar adına yükümlülüğe bağlanmak, yetiştirilmek, soyulmak, sömürülmek, tekellere bağımlı kalmak, zorbalığa maruz kalmak, köşeye sıkıştırılmak, gizemlerle büyülenmek ve yağmalanmaktır; en ufak bir direniş, ya da yakınma sözcüğü karşısında baskıya uğramak, ceza görmek, azarlanmak, taciz edilmek, takip edilmek, istismara uğramak, sopayla dövülmek, silahsız bırakılmak, hapse atılmak, yargılanmak, mahkûm edilmek, kurşuna dizilmek, sürgüne gönderilmek, feda edilmek, satılmak, ihanete uğramaktır; alay edilmek, gülünç düşürülmek, öfkelenendirilmek, onursuz bırakılmaktır. İktidar budur, onun adaleti budur, onun ahlâkı budur.”

2506000-167017
KLS.SYS.ANR

"Türkiyeli okurun, özellikle de
Türkiyeli solcu okurun anarşizm hakkında
bildiği tek şey ondan hoşlanmadığıdır. Türkiye'
de hemen her konudaki tartışma "anarşizm" söz
konusu olduğunda ortadan kalkmış gibidir. Basın-
dan halka, sağcı-solcu millîtandan devlet görevlisine
herkes elbirliğiyle anarşizme karşıdır. Mahke-
mede kalem kiran yargıç da idam alan devrimci
de anarşizme karşıdır. Şaşılacak şey!.."